

===== Orosz Júlia =====

/// A falusi parasztság – egy kolhoz belső életének jellegzetességei Kárpátalján, 1948–1953¹

== Bevezetés

A második világháború alapján megrendítette számos nép és állam életét, és megváltoztatta a világ addigi képét. A háborút követő történések gyökeresen átalakították Európa politikai, gazdasági és társadalmi struktúráját. A Szovjetunió megnyerte a háborút, s ezzel jelentős területekre tett szert. Európa keleti fele szovjet érdekszférába került, ahol forgatókönyvszerűen elkezdődött a szovjet rendszer kiépítése.² A Vörös Hadsereg előrenyomulása következtében 1944 őszétől Kárpátalja is belekerült a kommunista berendezkedés olvasztótégelyébe. Az 1945. június 29-én aláírt szovjet–csehszlovák egyezményen a Szovjetunió részévé, a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsának elnöksége 1946. január 22-i rendelete értelmében pedig az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság Kárpátontúli területévé vált.³ Kárpátalja alapvetően agrárjellegű régió volt,⁴ ahol az emberek jelentős része mezőgazdasági tevékenységből élt. A kommunista rendszer lerombolta az aránylag jól működő, hagyományos paraszti életformát a földek államosításával, a magántulajdon, az egyéni gazdaságok felszámolásával.⁵ Az új körülményekhez az évek során a helyi lakosság kénytelen volt hozzászokni, alkalmazkodni. Jelen tanulmányom a kolhozrendszer kiépülésével foglalkozik; azt szeretném bemutatni, hogy miként alakult, épült fel egy szovjet mintán alapuló kollektív gazdaság, mik a főbb jellegzetességei, illetve hogyan működött a valóságban. A mikrotörténeti kutatás alapját a jelenlegi Kárpátalja Beregszászi járásában található Bátyú község⁶ *Bolsevik* kolhoza és a helyi lakosság visszaemlékező perspektívájú interjúi alkotják.

1 = = A levéltári kutatást a Klebelsberg Kunó-ösztöndíj támogatásával végeztem.

2 = = Kalmár, 2014: 39, 42.

3 = = Ofcinskij, 2010: 243, 233.

4 = = Uo. 274.

5 = = Dupka, 2014: 75.

= = = A kollektivizálás és a kolhozrendszer létrejötte

A sztálini rendszer alapját képezte az államosítás, azaz a magántulajdon felszámolása, melyből a mezőgazdaság sem maradhatott ki. A kollektivizálással a mezőgazdaságban és ezzel a parasztság életében is gyökeres fordulatot hajtottak végre. A lenini agrárpolitikát követve, kolhozok⁷ és szovhozok⁸ létesítésével az egyéni gazdaságról fokozatosan áttértek a kollektív földművelésre, a föld közös (társas), artelszerű megmunkálására. A kolhoz eredendően egy gyűjtőfogalom, hiszen a Szovjetunióban a kollektív gazdaságoknak több típusa volt ismert (pl. kommuna, ahol a tagok személyes birtokukban semmit sem tarthattak), melyből az artel forma vált a legelfogadottabbá és a legelterjedtebbé, a későbbiekben pedig ennek a megnevezésére használták egyszerűen a kolhoz szót.⁹ Sztálin szerint a kolhozmozgalom egyedüli helyes formája az artel, mely *„sikeresen idomítja hozzá a személyes, mindennapi érdekeket a társadalmi érdekekhez, s ezzel megkönnyíti a tegnap még egyénileg gazdálkodó parasztoknak a kollektívizmus szellemében való nevelését”*.¹⁰ Az 1935-ös Mezőgazdasági Artel Mintaalapszabályzata tárgyalta a kolhozra és a kolhozistákra vonatkozó legfontosabb előírásokat. Egyik fő elve, hogy a személyi érdekek az artelben alá legyenek rendelve a közös érdekeknek, tehát a legfontosabb a közös gazdaság. Az artelben minden kolhoztag jogosult volt arra, hogy kisebb háztáji személyi gazdasága legyen a fogyasztási szükségletek kielégítésére, amíg a közös gazdaság nem tudja ezeket teljes mértékben kielégíteni.¹¹ Ahogy a Szovjetunió gazdaságpolitikájának, így az agrárpolitikájának is meghatározó jellemzője volt az ún. ötéves tervek kidolgozása és azok megvalósítása. *„Az ötéves terv – [...] a tömegek szocialista átnevelésének terve, a szocialista társadalom alapjainak megteremtését szolgáló terv”*¹² – hangzott el 1929. április 29-én az ŐК(б)Р XVI. konferenciáján. Az áttérés a szocialista gazdaságra és a kolhozok útjára hosszú folyamatot ölelt fel, amely tulajdonképpen már az 1917-es októberi

6 = = A szovjetizálás a kárpátaljai helységneveket sem kímélte. Az USZSZK Legfelsőbb Tanácsának elnöksége 1946. június 25-ei rendelete értelmében a városok és községek új, orosz, majd ukránosított neveket kaptak. Így lett Bányából ukránosítva Vuzlove (oroszosítva Uzlovoje). Ukrajna függetlenné válása után, az 1990-es években a legtöbb magyarul lakta helység visszakapta eredeti történelmi megnevezését. Ma a község kétnyelvű magyarukrán táblával rendelkezik (BányúBatyovo), viszont a hivatalos dokumentumokban továbbra is Batyovo néven találjuk. Beregszászi Cserniczkó, 2004: 75, 79. A Vörös Zászló című lap 1946. július 11-i száma közli a körzetek falvainak új elnevezését.

7 = = Oroszul: *kollektivnoje hozjajsztvo*, közös gazdaság, rövidítve: kolhoz.

8 = = Oroszul: *szovjetszkoje hozjajsztvo*, szovjet gazdaság, rövidítve: szovhoz.

9 = = Varga, 2014: 8, 3435.

10 = = Lenin–Sztálin, 1950: 343.

11 = = SZKPSZ, 1958: 658.

12 = = Uo. 408, 412.

forradalommal kezdetét vette, viszont a tömeges kolhozépítés a Szovjetunióban csak az 1930-as évek elején kezdődött el.¹³

A második világháború után a szovjet érdekszféra alá tartozó országok számára a kollektivizáláshoz adott volt a sztálini modell, ami kötelezően követendő példa volt (az alaptörvények, sőt még az alkotmányok is hasonultak a sztálini 1936-os alkotmányhoz¹⁴). 1945. december 15-én Kárpátontúli Ukrajna Néptanácsának¹⁵ dekrétumával bevezették „a föld államosítására vonatkozó szovjet törvényeket”,¹⁶ s ezzel kezdetét vette az a folyamat, amely Kárpátalja gazdaságát is totálisan átalakította. A parasztgazdaságok alapja többé nem a magán-, hanem a kollektív tulajdon és a kollektív munka volt. A kolhozok népszerűsítése érdekében megkezdődött az erőteljes agitáció, amiből nem hiányzott a lakosság megfélemlítése sem. A kárpátaljai lakosságot bekényszerítették a kolhozokba, amit a legtöbb visszaemlékezés alátámaszt: „*A szüleim gazdálkodó emberek vótak, földdel foglalkoztak. Sok jószáguk vót, sok földjük is vót, míg a kolhoz meg nem alakult, addig. 36 hold földet vittek be a kolhozba. [...] apám egy kicsit makacsabb vót, nem, nem, nem. Édesanyám azért olyan előrelátó vót, azt mondta, hogy egy fecske nem csinál nyarat, ha a falu be fog lépni, te hiába fogsz vergődni, arra csak te fizetsz rá, vót elég a hercehurca életből, a büntetésekből, ha Isten nekünk ezt az utat szánta, nemcsak nekünk, hanem úgy látszik, hogy mindenkinek, hát akkor, ami lesz a többivel, az lesz mivelünk is. No hát oszt akkor apám is csak belépett a kolhozba*” – emlékezett vissza Hidi Erzsébet, nagydobronyi lakos.¹⁷ A kollektivizálás velejárója volt a kuláküldözés, a kulákság felszámolása, akiket a szovjet nép legádázabb ellenségeivé nyilvánítottak.¹⁸ Mindezt a hivatalos nyelvhasználatban így fordították le: „*A kulákok ellenállást tanúsítanak a szovjet politikával szemben a gabonabegyűjtés terén, a kolhoz- és szovhozépítés terén, s megpróbálják terrorizálni az új falu építőit.*”¹⁹ Kárpátalján is számos jómódú családnak kellett komoly próbákat kiállnia, s a legtöbb esetben a behódolás volt az egyedüli megoldás. „*Kuláknak minősítettek bennünket. [...] Bontották elfelé az udvaron a nagy ólunkat, a csüört [...] apám meg azt mondta, hogy visszarakjátok azt ti még. Ezt meg szaladtak be-mondták a bezpekán [állambiztonsági szerv], és akartul kezdve az apám fel volt je-lentve, minden héten menni kellett neki a bezpekára, és ott ki tudja, mit csináltak vele, mert nem szabad vót mondani egy szót se senkinek se. Állandóan hívogatták, ál-landóan. Úgyhogy nagy bajba vótunk, hát mert akkor, akiket kulákoknak nyilvání-*

13 == Lenin–Sztálin, 1950: 319320.

14 == Kalmár, 2014: 50.; Váradi, 2019: 46.

15 == Kárpátontúli Ukrajna 1944. november 26-án létrehozott legfontosabb államhatalmi szerve], Iván Turjanica (19011955) vezetésével.

16 == Oficinszkij, 2010: 276.; Dupka, 2014: 76.

17 == Hidi Erzsébet-interjú, 2016. Családja kuláknak lett nyilvánítva, édesapját málenkij ro-botra is elvitték, de végül szerencsésen hazatért a szolvai lágerből.

18 == Vörös Zászló, 1948. augusztus 15.

19 == SZKPSZ, 1958: 408.

tották, elvitték, elvették mindenét.”²⁰ A sajtó olyan lejárato cikkeket közölt, miszerint a kulákok kibújnak a beszolgáltatási kötelezettség alól, terményt és állatokat rejtegetnek, vigyázni kell velük.²¹ Tuba Olga bátyúi adatközlőm elmesélte mostohaédesapja és családjának nem mindennapi történetét, akik Amerikából hazatérve nagy vagyont tettek szert, s közel 120 hold nagyságú földterületet vásároltak, illetve megvették Fedák Sári (1879–1955) színésznő halábori házát: „Mikor az oroszok bejöttek, akkor ki akarták zavarni a kastélyból, mert azt mondták, hogy szükség van tanácsházára, osztán zsidóházat akartak nekik adni, [...] de az öreg nagypapa [Belánszky Gyula], az büszke és gögös vót, mert azt mondta, hogy ű aztat keservesen kereste Amerikába, annak az árát. [...] Tudod mit csinált? Megbeszélte a rokonokkal, lebontották a kastélyt, és akkor a kastélyból abba az utcába, amit mondom neked, hogy egy egész utca vót az övék, abba az utcába három házat csináltak. [...] A fődeket elvették, meg a sok jószágot is. [...] a sok tehenet, a lovát, szekeret elvették, akkor nagy pajtája vót, aztat lebontották, még dohánynal is foglalkoztak. Úgyhogy az öreg belebetegedett és meg is halt.”²² A kulákoknak minősített embereket megfosztották vagyonuktól, ingóságuktól, az ellenállókat pedig kényszermunkára ítélték.²³ A bátyúi Bagu Mihályt is kuláknak minősítették, tagfelvételét a kolhoz közgyűlése külön napirendi pontban tárgyalta, bár a mezőgazdasági artel alapszabálya szerint a kulákok felvétele szabályellenesnek bizonyult – néhány kivételtől eltekintve²⁴ –, azonban a kolhoz vezetőségi tagjai hű állampolgárként ismerték, ezért 1948. szeptember 5-én elfogadták a belépését. Bagu Mihály megköszönte, és ígéretet tett, hogy becsülettel fogja megállni a helyét, és teljes erejével azon lesz, „hogy a sztálini alkotmány életet adó napjának jénye alatt mind előbb és előbbre vigye a Bolsevik kolhozunkat a kommunizmus teljes győzelme felé”.²⁵

A kolhoz abból alakult, épült, amit a lakosságtól elvettek, összeszedtek. A második világháborút követő első, vagyis a Szovjetunió negyedik ötéves (1946–1950) tervének fő feladata volt a háború utáni népgazdaság helyreállítása, átszervezése és fejlesztése, vagyis a kárt szenvedett területek újjáépítése, az ipar és a mezőgazdaság háború előtti színvonalának az elérése s meghaladása.²⁶ Iván Turjanica, a Néptanács elnöke 1946-ban úgy vélte, hogy a kárpáti terület az új sztálini ötéves terv ideje alatt gazdasági elmaradottságból modern, virágzó szocialista területté fog átalakulni.²⁷ A kolhozrendszer megismertetésére megkezdődött a tömegfelvilágosítás. „A kollektív,

20 == Ködöböcz Veronka-interjú, 2016.

21 == Vörös Zászló, 1947. augusztus 3.

22 == T. Olga-interjú, 2018.

23 == Varga, 2014: 39.; Dupka, 2014: 7779.

24 == Szovjet Szibéria, 1935. február 20.

25 == KTÁL, Fond P-1971. Opisz 1. Odinica Zberihányá 2.

26 == SZKPSZ, 1958: 860.

27 == Vörös Zászló, 1946. augusztus 1.

*a közös gazdálkodás a boldogulás legbiztosabb útja*²⁸ – volt olvasható a sajtó hasábjain. Kárpátalján az első két kolhoz még 1946 folyamán létrehozták, 1950 elejére pedig már 532 kolhoz volt a térségben.²⁹ Nagyobb falvakban több kisebb kolhoz is létrehoztak,³⁰ így például Nagydobronyban három is volt, amit a későbbiekben összevontak.³¹ „1948-ban alakult meg az első kolhoz itt Dobronyban, [...] abba csak azok léptek be, mert ijesztették a fiúkat, a 17 éven felülieket, hogy elviszik Donbászra, ha nem lépnek be a kolhozba. Úgyhogy beírogatták az olyan fiúkat, meg fiatal emberek is vótak [...] még mikor megalakult a kolhoz, három kolhozra osztották el a falut. Három kolhozelnök, osztán azut mán összevonták egybe.”³² Az erőszakos kollektivizálás kiváltotta a helyi lakosság ellenszenvét, de a kényszerítő eszközök, a nyomás és a háború utáni kilátástalanság miatt a legtöbb ember számára nem maradt más kiút, mint beállni kolhoztagnak.

= = = A bátyúi Bolsevik kolhoz

Bátyúban a kolhozkezdeményező csoport 1948. június 4-én tartotta alakuló közgyűlését, ahol 25 tag jelenlétével döntöttek a kolhoz (artel) megszervezéséről, mely a *Bolsevik* nevet kapta. Határoztak arról, hogy a település mely területei és épületei kerülnek a kolhoz fennhatósága alá, illetve megszavazták a kolhoz vezetőségét. A kolhoz vezetése a kolhozelnökből, annak helyetteséből, a választott vezetőségi tagokból és egy ellenőrző bizottságból tevődött össze. Első elnöke Szacsarovszky János lett, aki már a kolhoz kezdeményezésében, a falu lakosságának agitálásában is fontos szerepet töltött be.³³ Vezetőségi tagnak választották Lefkó Jánost, Tóth Bélát, Barató Margitot és Holovnécsot. Az ellenőrző bizottságba hárman kerültek be, elnöke Rébacsenkó Nyikoláj lett.³⁴ Az ellenőrző bizottság feladata volt átvizsgálni a vezetőség gazdasági és pénzügyi tevékenységét, figyelemmel kísérni a bevételeket és a kiadásokat, az állammal szembeni kötelezettség maradéktalan teljesítését, s intézkedéseket tenni a kolhoz vagyonának szétlopkodása ellen.³⁵ Rendszerint évente négyszer kellett ellenőrizni a kolhozt, melyről jelentések készültek.³⁶ Tóth Béla, későbbi brigádvezető a kolhoz megalakulásáról a következőket nyilatkozta: „A szovjet rendszer megmutatta nekünk az új utat, azt az utat, amely a szabad élethez, a mezőgazdaság felvirágzásához vezet, s megszabadít bennünket a kulákok kizsákmányolásától.”³⁷

28 = = Vörös Zászló, 1947. április 20.

29 = = Oficinszkij, 2010: 277.; Dupka, 2014: 7980.

30 = = Dupka, 2014: 80.

31 = = Móricz, 1993: 6971.

32 = = Szanyi Jolán-interjú, 2017.

33 = = KTÁL, P-1971. Opisz 1. Odinica Zberihányá 3.

34 = = Uo. 2., 5.

35 = = Sztálini Győzelem, 1952. december 27.

36 = = Sztálini Győzelem, 1951. március 24.

37 = = Vörös Zászló, 1948. július 4.

A tagokkal a közgyűlésen ismertették a kolhoz alapszabályát, mely szerint a kolhoz legfelsőbb irányító testülete maga a közgyűlés, ahol nyílt szavazással dönthettek a kolhoztagok a napirendi ügyekről. A magánföldeket megszüntették, tagosították, eladását megtiltották, minden kolhoztag viszont kaphatott egy kisebb földterületet, saját háztáji megművelésre.³⁸ A tagok állatállománya közös tulajdonba került, ez vonatkozott a gazdasági felszerelésekre is (minimális számú háztáji állatot tarthattak otthon). Az új kolhoztagok felvételét a közgyűlés hagyhatta egyedül jóvá, kilépni csak nagyon nehezen, nyomós okkal lehetett, kizárni pedig azokat tudták, a teljes taglétszám legalább 2/3-ának jelenlétében, akiket lopáson vagy egyéb kollektíva-sértésen kaptak. Munkavégzés szerint a kolhoztagokat brigádokra és azon belül munkacsoportokra osztották. Minden brigád saját földterületet kapott. A brigádvezető adta ki a feladatokat, illetve köteles volt agitálni, felszólítani a kolhoztagokat a munka elvégzésre, s ellenőrizni a munkafegyelmet, a hiányosságokat pedig jelenteni. A csoportvezetők kint dolgoztak a mezőn a kolhoztagokkal, ők a brigádvezetőknek voltak kötelesek beszámolni, a brigádvezetők pedig a vezetőségnek tartoztak elszámolással.³⁹

Már 1948 szeptemberében megválasztották a kolhoz első brigádját (vezetője Tóth Béla), és kijelölték a csoportvezetőket (Bagu Mihály, Tóth József, Bence Károly). Megkezdték a kolhozudvar szervezését, a szükséges vetőmagot a tagoknak haladéktanul be kellett adni a kollektíva részére. „*Mindent elszedtek, még a tyúkokot is, libát [...] a terményt a padról.*”⁴⁰ Demjén Endre bátyúi lakos az agitátorok többszöri felszólítása ellenére is megtagadta a vetőmag beszolgáltatását. Ügyét a közgyűlés tárgyalta, több vezetőségi tag is a kizárása mellett szavazott, mivel a magántulajdonát nem volt hajlandó átadni a kolhoz részére. Végül kötelezte magát a termény beadására.⁴¹ Az 1948-as évben a Bolsevik kolhoz még nem sok eredményt tudott felmutatni az új tagok felvételén és a folytonos rekvirálásokon kívül. A kolhoz megalakuláskor 17 család lépett be 32 taggal, az év végére már 67 kolhozcsaládot számoltak 115 munkaképes taggal.⁴²

Az 1949-es gazdasági évben a növénytermesztésben négy mezőgazdasági brigád, egy takarmány előállításáért felelős brigád és egy kertészeti brigád dolgozott, 43 munkacsoportra bontva. Az állattenyésztés viszont még kezdetleges volt, ott összesen 23 ember tevékenykedett (két fejőnő, öt pásztor, öt állattenyésztő [borjú, sertés és baromfi], nyolc lovász, két szarvasmarháért felelős ember).⁴³ A kolhozok munkáját

38 == 25 szotek (földrészleg) került kiosztása, amely 0,25 hektárnak felel meg, az artel földre vonatkozó alapszabálya szerint eredetileg 0,25–0,50 ha, de egyes esetekben akár 1 hektár is kiosztható lett volna. Szovjetszkaja Szibír, 1935. február 20.

39 == KTÁL, P-1971. Opisz 1. Odinica Zberihányá 2.

40 == Demjén Gizella-interjú, 2015.

41 == KTÁL, P-1971. Opisz 1. Odinica Zberihányá 2.

42 == Vörös Zászló, 1948. november 18.

43 == KTÁL, P-1971. Opisz 1. Odinica Zberihányá 10.

szakemberek segítették, így minden kolhozban kirendelt agronómus, zootechnikus és állatorvos is dolgozott. A Szovjetunió Minisztertanácsa és a Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága 1949. április 18-án elfogadta az 1511. számú rendeletét, „a hároméves tervet a közösségi kolhoz és farm állattartásának fejlesztéséről”. Ennek értelmében meghatározták azt a minimumot, amivel a kolhozoknak rendelkezniük kellett: 340 szarvasmarha, 119 tehén, 245 sertés, 150 ló és 3520 baromfi. 1949. június 23-án a beregszászi járás dolgozóinak képviselő tanácsa és az Ukrán Kommunista Párt Kerületi Bizottságának elnöksége ez alapján jóváhagyta a 373. számú intézkedést, amely előírta a járásba tartozó kolhozok következő hároméves fejlesztési tervét (1. táblázat).⁴⁴

Megnevezés	1949. év (darabszám)	1950. év (darabszám)	1951. év (darabszám)
Szarvasmarha összesen/ebből tehén	140/10	150/35	276/35
Lovak	15	42	73
Sertés	40	87	117
Baromfi	281	1000	1687
Fejős tehenek tejhozama	1 600 liter	1 900 liter	2 100 liter

1. táblázat. A hároméves terv állatállományra vonatkozó fejlesztése⁴⁵

A hároméves terv tartalmazta az állatok takarmányellátása fejlesztésének és a termelés gépesítésének ütemtervét is. A tervek időbeli végrehajtása komoly feladatot rótt a kolhoz vezetőségére.

A kolhoztagok elvégzett munkáját speciális módon ún. munkanapokban⁴⁶ számolták, mindenkinek egy megadott munkanap elérésére kellett törekedni. Minden egyes munkafolyamatnál (boronálás lóval, géppel, aratás, vetés, ültetés, kapálás, metszés stb.) külön-külön megszabták, hogy az mennyi munkaegységet ér, amit munkanapra számoltak át. Az állattenyésztésnél és egyéb munkaköröknél hasonló volt az eljárás. A kolhoztagokkal az elszámolás év végén történt; a teljesített norma és munkanap alapján megállapították, hogy ki mennyi terményben részesülhet. A terménykiadás az éves hozamtól nagyban függött. Szemléltetésül, az 1951-es gazdasági évben búzából egy munkanapra 0,75 kg, tengeriből 0,70 kg, szalmából 1 kg, pénzből pedig

44 = = Uo. 8.

45 = = Uo.

46 = = Ukránul *trudodeny*.

1 rubel 81 kopek járt.⁴⁷ 1952-ben búzából 1,43 kg, burgonyából 2,02 kg, tengeriből 1,41 kg, szénából 0,73 kg, rozsból 0,55 kg, szalmából 6,90 kg, napraforgóból 0,31 kg, pénzből pedig 2,25 karbovanec⁴⁸ járt egy munkanapért.⁴⁹ A termény kiosztását a tagok sokszor előlegként kérvényezték, hiszen erre év közben is szükségük volt a háztáji jószágok eltartásához. A befutott kérelmekről minden esetben a közgyűlés döntött. Bencze Károly, a iv. brigád vezetője hangsúlyozta, *„hogy becsületes munkás, rendszeren jár dolgozni, nehéz helyzetben van, és kéri a vezetőséget, kérelmét megszavazni szíveskedjenek. A vezetőség egyhangúlag határozott kiadni munkanapra az 50 kg búzát.”* Aki kevés munkanapot dolgozott le, annak kérelmét általában elutasították.⁵⁰

Év	Munkanapok	50	51–100	101–200	201–300	301–400	400 feletti
1949	Férfiak 16–60 év között	46	25	54	32	6	6
	Nők 16–55 év között	90	47	91	8	–	–
1950	Férfiak 16–60 év között	14	15	62	54	41	32
	Nők 16–55 év között	87	76	51	32	–	–
1951	Férfiak 16–60 év között	7	8	23	26	93	–
	Nők 16–50 év között	19	33	80	39	7	–

2. táblázat. A kolhoztagok részvétele a közös gazdaságban⁵¹

Mivel a kolhozoknak a bevételéből előbb az állammal szembeni beszolgáltatási kötelezettségét kellett teljesíteni, a tagok között csak a maradékot tudták elosztani, pénzbeli kifizetés pedig csak ritkán történt.⁵² Interjúalanyaim a kolhozból kapott fizetésről, juttatásról a következőket mondták. Izsák Emma: *„És tudjátok mennyit adtak? Adtak annyit fizetést, annyi terményt, hogy az én apám a vállán hazavitte.*

47 = = KTÁL, P-1971. Opisz 1. Odinica Zberihányá 30.

48 = = A szovjet rubel érdekessége, hogy minden tagköztársaság a saját nyelvén nevezte meg a forgalomban lévő fizetőeszközt, ukránul *karbovanec* volt. Beregszászi Csernyicskó, 2016: 12.

49 = = KTÁL, P-1971. Opisz 1. Odinica Zberihányá 41.

50 = = Uo. 17.

51 = = Uo. 8., 33.

52 = = Varga, 2014: 41.

*Ez volt a kolhozidő.*⁵³ Tuba Gizella: „Terményt meg már csak akkor kaptunk, mikor arattak, meg tengeritörés vót, oszt jártunk törni.”⁵⁴ Ködöböc Emma: „Ott »a szov-hozban« fizetésért, pénzért dógoztak. Itt a kolhozba' egy kisterményt adtak, vagy pár kopeket.”⁵⁵ Sokszor a büntetéseket is munkanapok levonásába szabták ki, például ha valaki többszöri felszólítás után sem jelent meg a munkahelyén.⁵⁶ Hivatalosan a brigádvezetők kötelesek voltak hetente egyszer elszámolni a kolhoz minden egyes tagjának munkájáról (lásd: 3. táblázat) és megfelelően bejegyezni a kolhoztag munkakönyvébe az elvégzett munkanapok számát, havonta egyszer pedig kifüggeszteni a kolhoztagok jegyzékét, mely tartalmazta a hónap folyamán általuk elvégzett munkanapok összesített számát.⁵⁷

Dátum (1951. év)	06.25.	06.26.	06.27.	06.28.	06.29.	
Munka megnevezése	Tengeri kézi kapálás					Munka- napra számított munka- egység
Névsor	Munkaegység száma					
Baraté Irén	0,50	0,70	0,40	0,40	0,11	6,20
Baraté Lenke	0,50	0,70	0,40	0,40	0,11	6,20
Demjén Ella	0,50			0,40	0,10	3,80
Demjén Gizella	0,50			0,40	0,10	3,80
özv. Baksa Anna	0,50	0,70	0,40	0,40	0,11	6,20
Bencze Irén		0,70	0,30	0,50	0,10	6,00
M. Nyeste Julianna		0,70	0,60	0,10	0,10	6,80

3. táblázat. A Bolsevik kolhoz I. brigád 3. csoportjának elszámolt munkanapjai az 1951. 06. 25.–29. közötti időszakban. Brigádvezető: Bencze Károly⁵⁸

A kolhozoknak minden év végén le kellett adni egy éves jelentést a termelési-pénzügyi és gazdasági tevékenységükről. Ezekből a jelentésekből több információt kaphatunk, többek között a kolhoz összetételének változását is nyomon lehet követ-

53 = = Izsák Emma-interjú, 2014.

54 = = Tuba Gizella-interjú, 2015.

55 = = Ködöböc Emma-interjú, 2016.

56 = = KTÁL, P-1971. Opisz 1. Odinica Zberihányá 17.

57 = = Uo. 30.

58 = = A táblázat az I. brigád 3. mezei csoportjának a tengeri megművelését illető egyheti munkateljesítményét mutatja be a kézi kapálás vonatkozásában. Az oszlopok az elvégzett munka mennyiségét, vagyis a munkaegységet jelölik. A csoport tagjai összesen 54,54 munkanapot teljesítettek, a táblázatban külön nem jelölt lovas munkával együtt. KTÁL, P-1971. Opisz 1. Odinica Zberihányá 31.

Időpont	1949.01.01	1950.01.01	1951.01.01	1952.01.01	1953.01.01
Férfi tagok száma (ebből 16–60 évesek)	243	222	233 (218)	304 (254)	102
Női tagok száma (ebből 16–55 évesek)	483	278	278 (231)	178 (271)	164
Összes tagok száma	726	500	511(449)	482 (525)	266
Belépett családok (udvarok) száma	–	62	261	305	181

[illegible]

106

A mezőgazdasági artelben a munkafolyamatok évszakok szerinti időbeosztással zajlottak. A mezőgazdaságban, szőlészetben, kertészetben, dohánytermesztésben télen a munka reggel 8 órától este 6 óráig tartott. Tavasszal 5-től 8 óráig, terménybetakarításkor 4-től 21 óráig. Ősszel pedig 5 órától 7 óráig kellett a kolhoztagoknak a mezőkön, az adott részlegükön dolgozniuk. Érdekes, hogy az ebédidőn (12–14h) kívül volt reggelire (8–9h) is idő számolva. Az állattenyésztő farmon télen 5 órától, nyáron 4 órától tartott a munkaidő este 8–10 óráig. A kolhozirodán ősszel és télen 8-tól 8-ig, tavasztól nyárig pedig 6-tól este 10-ig dolgoztak hivatalosan.⁶² A *Bolsevik* kolhozban sokszor merült fel problémaként a munkafegyelem és a munkaszervezés hiánya. Kun Dezső felhívta a tagok figyelmét arra, hogy ha reggel 10 órakor mennek dolgozni, és délután 5 órakor már otthon vannak, akkor nem fog a kolhoz magas terméshozamot elérni.⁶³ Elnöksége alatt sok panasz érkezett a kolhozra, az ellenőrző bizottság Demjén Dániel vezetésével nem végezte rendesen a munkáját.⁶⁴ Emiatt 1951. augusztus 20-án a kolhoz vezetőségi gyűlésén leváltották, s helyére egy tapasztalt kolhozelnököt, a közelben lévő gáti Bugyonnij kolhoz volt párttitkárát, Frisman Vilmost⁶⁵ helyezte át a járási bizottság.⁶⁶ Elnöksége ideje alatt számos változás, személycseré történt, és a nők is nagyobb szerepet kaptak.

= = = A nő nagy erő a kolhozban

*„Ilyen nők nem voltak és nem lehetettek régebben. [...] Csak a kolhozélet tudta megszüntetni az egyenlőtlenséget, és talpra állítani a nőt. [...] A kolhoz bevezette a munkanapot. [...] A munkanap szempontjából mindenki egyenlő – férfiak és nők egyaránt. Aki több munkanapot dolgozott le, többet is keresett. Itt már nem az apa, sem a férj nem vetheti a nő szemére, hogy az ő kenyerét eszi. A nő most, ha dolgozik és vannak munkanapjai, a maga gazdája. [...] A kolhoz a munkanapok révén felszabadította a nőt és önállóvá tette.”*⁶⁷ Mindezt persze csupán hivatalos pártzsargonban fogalmazta meg a Szovjet Kommunista Párt főtitkára. Az 1936-os sztálini alkotmány a nőket hivatalosan is egyenjogúvá tette a férfakkal.⁶⁸ A jól felépített propaganda-hálózat igyekezett nyomatékosítani az emberekben, hogy a kommunista pártvezetésnek köszönhetően több évtizedes korlátok dőltek le, és lehetőségek tárháza nyílt meg a nők előtt. A sztálini érában az új nőideál az élmunkásnő lett, aki a munkahelyén kiemelkedően teljesít, és akár férfias terepeken, nehezebb fizikai munkakörökben is képes helytállni. Ők lettek a követendő példák minden nő számára.⁶⁹

62 = = Vörös Zászló, 1949. március 10.

63 = = KTÁL, P-1971. Opisz 1. Odinica Zberihányá 17.

64 = = Uo. 20.

65 = = Vörös Zászló, 1949. november 27.

66 = = KTÁL, P-1971. Opisz 1. Odinica Zberihányá 30.

67 = = Lenin–Sztálin, 1950: 364–365.

68 = = SZKPSZ, 1958: 853–854.; Sztálin, 1949: 69.

69 = = Schadt, 2003: 13.

1945. szeptember 29-én Nyugat-Ukrajna Kommunista Pártjának Központi Bizottsága elrendelte, hogy Kárpátontúli Ukrajna női küldöttjeinek regionális gyűlést kell tartani, annak érdekében, hogy fokozzák a női munkavállalást, a termelőmunkában való részvételüket, és hogy ösztönözzék a nők politikai tevékenységének erősödését. Ezután Kárpátontúli Ukrajna Kommunista Pártja Központi Bizottságának titkársága 1945. október 13–14. között kétnapos regionális gyűlést hívott össze Ungvárra, 250 fős létszámmal.⁷⁰ Többek között Iván Turjanica is felszólalt a Néptanács eddigi tevékenységéről, illetve a kárpátaljai nők elhatározták, hogy a szovjet nők hősie példáját fogják követni.⁷¹ Annak érdekében, hogy megszervezzék és fokozzák a női munkavállalást, ún. női tanácsokat hoztak létre. A tanács tagjai végezték a nők körében az agitáló, tömegfelvilágosító munkát. A mezőgazdaság talpra állításához szükség volt arra, hogy minél több női munkaerőt mozgósítsanak és vonjanak be a termelésbe. A kolhozokban szép számmal találunk munkásnőket a legkülönbözőbb munkakörökben. Leggyakrabban mezőgazdasági vagy állatgondozási feladatokat láttak el, sokuk munkacsoportvezetőként tevékenykedett, de akadtak brigadérosok, farmvezetők, kolhozelnökök is. A bátyúi *Bolsevik* kolhozban a fenti táblázatból (4. táblázat) is kitűnik, hogy a nők nagyobb arányban voltak jelen, mint a férfiak, de természetesen különböző feladatokat végeztek a kolhoz életében. Láthattuk, hogy már a kolhoz alakulásakor bekerült egyedüli nőként vezetőségi tagnak Baraté Margit,⁷² majd Lefkó Erzsébet,⁷³ mindketten mezőgazdasági csoportvezetők voltak. Frisman Vilmos elnöksége idején a vezetőségi tagok között már három nőt számolhatunk: Nyeste Ilonát, Béres Lenkét és Sütő Júliát.⁷⁴ Béres Lenke a kolhozirodán dolgozott titkárként, könyvtárosként, ő felelt a kulturális-közművelődési munkákért, a kolhoz faliújságját szerkesztette, szemléltető agitációkat készített. Emlekei szerint *„négy polgárit jártam magyarok alatt és utána dolgoztam a községházán, aztán a kolhozirodán és a tüdőkórházba [...], utána pedig Beregszászba a levéltárba.”*⁷⁵ Sütő Júlia csoportvezetőnő a nők közötti munkafegyelem megszervezésével volt megbízva. Nyeste Ilona csoportvezetőt pedig megválasztották a kolhoz első női brigadérosának.⁷⁶ A mezőgazdaság élmunkásai között nagy számban voltak nők, akiket magas kormánykitüntetéssel jutalmaztak kitűnő munkateljesítményükért. A *Bolsevik* kolhoz is több élmunkás nővel büszkélkedhetett: Nyeste Erzsébet csoportvezető csoportjával 10 hektáron termelt kukoricát, és 70 mázsa hektáronkénti átlag-

70 == KTÁL, P-14. Opisz 1. Odinica Zberihányá 722.

71 == M. Takács Lajos (szerk.), 1994: 5556.

72 == KTÁL, P-1971. Opisz 1. Odinica Zberihányá 30.

73 == Uo. 17.

74 == Uo. 30.

75 == Béres Lenke-interjú, 2014.

76 == KTÁL, P-1971. Opisz 1. Odinica Zberihányá 30.

termelést ért el.⁷⁷ Sütő Gizella munkacsoportja szintén élenjáró volt a kukoricatermelésben (később a helyi női tanács elnöke lett).⁷⁸ A beregszászi körzet alá tartozó falvakban néhány nő vezető állásban dolgozott, így Bátyúban, Kaszonyban és Rafajrán is a falusi szovjet (tanács) elnöki teendőit nők látták el.⁷⁹ A bátyúi falusi szovjet vezetője Kosztyu Erzsébet volt.⁸⁰

A kolhoz állattenyésztésének megszervezése nem volt egyszerű feladat. Az állatok összegyűjtése után fel kellett építeni a szükséges istállókat, tárolókat, amik természetesen a lakosság lebontott melléképületeiből készültek (csűrök, ólak). Az állatállomány sokszor küzdött különféle megbetegedésekkel (tuberkulózis, szembetegség, sömör), illetve a nem megfelelő gondozás vagy a takarmányhiány miatt nagy volt a pusztulási ráta, amiért mindig meg kellett találni a felelőst. Sokszor az állatgondozót, az állattenyésztőt (zootechnikust), az állatorvost (állatfelcsert) vagy a telepvezetőt hibáztatták. Mihovics András, a kolhoz állatorvosa szerint az állattenyésztés megjavítása érdekében meleg és világosított istállókról, valamint jó minőségű takarmányról kell gondoskodni, és nagyobb figyelmet kell fordítani az állatok tisztántartására és helyes takarmányozására.⁸¹ B. Ida bátyúi adatközlőm előbb mezei munkákra volt beosztva, majd később fejőnőként dolgozott a tehenészetben, amire így emlékezett vissza: „48-tul már a kolhozba dolgoztunk, majd utána, mondom neked, csoportvezető lettem [...]. Akkor fejőnő vótam, 27 tehenem vót. Kézzel fejtem [...]. Vót olyan nap, hogy kézzel 320 litert is fejtem. [...] Háromszor mentem fejni, oszt abrakolni kellett a teheneknek, kaptunk három zsák abrakot. Beáztattuk reggel, 40–50 vederbe is szét kellett hordani. [...] Úgyhogy én fejni 17 évig fejtem.” Visszaemlékezése szerint volt a kolhozban több élmunkás fejőnő is, de ő mindig lemaradt tőlük, mert a karámban a körülmények nem voltak a legjobbak, és szerette fejés előtt alaposan megtisztítani a jóságokat.⁸² A kolhoz telepvezető pozíciójában az évek során több ember megfordult, általában más-más felügyelte a sertés-, szarvasmarha- és baromfi-gazdaságokat. 1952 augusztusában a sertés- és szárnyastelep vezetőjének Révész Máriát jelölték ki. A betöltött szerepért havonta 30 munkanapot számoltak fel neki.⁸³ „Mint farmvezető, elsőrendű kötelességemnek tartom gondoskodni arról, hogy az állatgondozók jól kezeljék és takarmányozzák a sertéseket. Az eredmény nem marad el. Az utóbbi hónapokban 10 kocától 160 malacot nyertünk.”⁸⁴

77 == Sztálini Győzelem, 1951. október 17.

78 == Vörös Zászló, 1950. május 28.

79 == Sztálini Győzelem, 1952. március 8.

80 == Sztálini Győzelem, 1952. június 14.

81 == Sztálini Győzelem, 1952. október 25.

82 == B. Ida-interjú, 2014.

83 == KTÁL, P-1971. Opisz 1. Odinica Zberihányá 39.

84 == Sztálini Győzelem, 1952. november 26.

A szocialista mezőgazdaság kollektivizálásának egyik nagy fejleménye a Gép- és Traktorállomások (GTÁ) felállítása volt, amitől a pártvezetés a termelés fellendítését várta. A GTÁ-k feladata volt, hogy traktorokkal, mezőgazdasági gépekkel szolgáltatást nyújtsanak a kolhozok számára, ezáltal segítsék munkájukat. „Kárpátontúl parasztjai számára felejtethetlen az 1946. év. Akkor jelentek meg földjeiken először a traktorok.”⁸⁵ A Bolsevik kolhoz a bóttrágyi GTÁ-val állt szoros munkakapcsolatban, minden gazdasági évben összeállították a traktorral végzendő munkálatok tervét (szezonális vetés, aratás, boronálás stb.), majd erről megkötötték a szerződést.⁸⁶ A GTÁ-k rendszerint tanfolyamokat hirdettek, ahol a kolhoztagokat traktorossá, kombájnvezetővé képezték ki. A képzés általában három hónapos volt, amiért a résztvevőknek munkanapot számoltak fel. Az 1951. január 11-én tartott közgyűlésen határoztak arról, hogy négy kolhozistát elküldenek traktorista kurzusra a beregszászi gépesítési iskolába.⁸⁷ A január 24-ei jegyzőkönyv szerint Kun Dezső kolhozelnök ismertette azt az igazolást, amit a beregszászi GTÁ küldött, eszerint Baraté Mária részére el kell számolni a tanulásért járó munkanapokat.⁸⁸ Baraté Mária a lehetőségről így nyilatkozott: *„Szüleim a vuzlovei Bolsevik kolhoz tagjai, én pedig a berehovoi traktorista tanfolyam hallgatója vagyok. [...] A tanfolyam elvégzése után traktorista leszek. Munkámmal méltó akarok lenni Pasa Angelinához [...]. Be fogom bizonyítani, hogy mi nők is alkalmasak vagyunk a traktor vezetésére. Kövessétek példámat. Traktorra lányok!”*⁸⁹ Az iskola elvégzése után, 1951 márciusában Baraté Mária már a bóttrágyi GTÁ traktorosaként dolgozott.⁹⁰ Az 1950-es évek sajtójában nagy visszhangot kaptak a traktoristanők. A nőket traktorra ültető kampányban hatalmas szerepe volt a szovjet példának.⁹¹ A vezetőség mindent bevetett a szakma népszerűsítése érdekében, sajtócikkek, filmek, plakátok, brosúrák, dalok, versek stb. jelentek meg. A bóttrágyi GTÁ-ban Baraté Mária és Orosz Rozália volt az első két női traktoros,⁹² akik rendszeresen felhívással fordultak a többi nőhöz,⁹³ hogy iratkozzanak be a gépesítő iskola három hónapos traktoros tanfolyamára: *„Legyetek traktoristák, hogy minél előbb GTÁ-nkban is megalakíthassuk az első női traktorbrigádöt.”*⁹⁴ Tóth Eszter Zsófia történész szerint a traktoristanőkkel akarták szimbolizálni, hogy a nők teljesen egyenjogúak a férfakkal, és bármilyen munkában azonos teljesítményre ké-

85 = = Sztálini Győzelem, 1952. február 10.

86 = = KTÁL, P-1971. Opis 1. Odinica Zberihányá 30, 39.

87 = = Uo. 30.

88 = = Uo. 30.

89 = = Sztálini Győzelem, 1951. január 3.

90 = = Sztálini Győzelem, 1951. március 7.

91 = = Pasa Angelina (1913–1959) a Szovjetunió legismertebb, többszörösen kitüntetett traktoristanője volt. Szovjet Falu, 1950. szeptember 30.

92 = = Sztálini Győzelem, 1951. december 19.

93 = = Sztálini Győzelem, 1952. március 26.

94 = = Sztálini Győzelem, 1951. április 7.

pesek.⁹⁵ Vaszkó Zsófia (2. kép) szintén a bótrágyi GTÁ gépkezelőjeként dolgozott. „Két éve már annak, hogy elvégeztem traktoristaképző tanfolyamot, majd a mezői munkában résztvéve, rendszeresen túlteljesítettem váltásonkénti feladataimat. Újra eljött az ősz és újabb tanfolyamra küldött el a gép- és traktorállomás igazgatósága. Örültem, hiszem most már megtanulhattam a kombájn kezelését is. Ez évben már részt vettem a »Bolszvik« kolhoz vetéseinek betakarításában. Feladataimat rendszeresen 130-150 százalékra teljesítettem.”⁹⁶ Vaszkó Zsófiáról rengetegszer írtak a helyi lapok, női példaképként jelent meg.⁹⁷

2. kép. Vaszkó Zsófia traktor- és kombájnkezelő, 1952⁹⁸

Az 1952. október 1-én összeült közgyűlés három bátyúi kolhoztagot küldött a bótrágyi GTÁ-ra tanulni: Demjén Gizellát, Demjén Jolánt és Jenei Emmát. Szerencsém volt Emma névvel interjút készíteni, aki lánykorában a kolhozirodán dolgozott a könyvelő mellett, segítőként.⁹⁹ Traktorosként szerzett élményeit érdekes volt meghallgatni: „Mikor az irodán dógoztam, képzeljétek el el akartak vinni gyapotot szedni. Édesapám meg azt mondta, inkább űtet vigyék, de ű a lányt sehova nem engedni [...], és akkor volt itt valami nő, vezető nő, szedte az izéket traktoristának, oszt akkor azt mondta, ha nem engedtek engem gyapotot szedni, akkor menjek traktoriskolára. Elmentem traktoriskolára, Bótrágyra tanulni [...] nagy hideg garázsba vagy mibe ugyi ott mutogatták a traktornak minden részét, aztat ott elmagyarázgatta a tanár, minden, na de azt még kellett próbálgatni összefejele rakni, jaj, annyit sírtam, hall-

95 == Tóth, 2010: 58.

96 == Sztálini Győzelem, 1952. november 7.

97 == Sztálini Győzelem, 1952. szeptember 13.

98 == Sztálini Győzelem, 1952. augusztus 20.

99 == KTÁL, P-1971. Opisz 1. Odinica Zberihányá 39.

játok, de az én anyám velem együtt. Annyit sírt, hogy nem gondolta, hogy fiatalon nekem ilyen munkát kellesz megpróbálni. [...] akkor még dőgoztunk a traktoron, már vót idősebb, mint kisegítő, úgy dőgoztunk mellette. Jaj, oszt vót egy kaszonyi brigadéros. Szántottunk ott ni a kaszonyi hegy alatt, oszt ott meg ott ment a határ. Azt mondja a brigadéros, te Rózsi, az meg kaszonyi vót, oda figyelj, azt mondja, nehogy a dróthoz is hozzáérj, a meg ahogy a kabinba ült, én meg mellette, egyszer puff, neki a drótnak. Jaj, mikor elkezdett szólni a sziréna, jött a lú hátán a katona, mellette meg a nagy farkaskutya [...]. Na, jön a brigadér, ahogy lekapott bennünket [...] Nagy dolog vót e. Te Rózsi, én többet teveled nem megyek, nem én. [...] vót egy brigadérdirektor, azt az nem akart engem kiengedni [...]. Azt mondta, jó munkás vagyok, üljek én ott, ahon vagyok, mondom, akkor fizessenek, én ebből élni meg család nem tudok, adjon nekem elbocsájtó levelet, úgyhogy kiharcoltuk, valami nagy nehezen kihúztam a kolhozból.”¹⁰⁰

A propaganda minden igyekezete ellenére kárpátaljai nőket csak elvétve találunk férfiassnak mondható szakmákban, a traktoros karrier nem volt vonzó számukra, s inkább megmaradtak a tradicionális női területeken. A kommunista korszak hosszú évtizedei átalakították Kárpátalja struktúráját, a helyi lakosság kénytelen volt hozzászokni a rendszer okozta változásokhoz. Interjúalanyaim élettörténetét ismerve, mai szemmel nézve egy roppant nehéz, megpróbáltatásokkal teli korszakban kellett élniük, ahol a véleménynyilvánítás, az esetleges ellenállás nem volt elfogadható. A szovjet pártvezetés megszüntette a magántulajdont, és az egyéni gazdaságok helyett kollektív gazdaságokat hozott létre. Az erőszakos kolhozosítás – a propaganda minden igyekezete ellenére – nem nyerte el a nép tetszését, viszont a megfélemlítések, az üldözések és a háború utáni kilátástalanság miatt nem maradt más választási lehetőségük, mint benyújtani a belépési kérelmüket. Az új tagoknak beszolgáltatási kötelezettségnek kellett eleget tenniük, földjeiket, termelőeszközeiket, állataikat át kellett adni a kolhozok számára. Minden kolhoznak megadott termelési tervet volt szükséges teljesíteni, a tagok pedig az elvégzett munkanapjaik után részesülhettek jövedelemként a terméshozamból. A *Bolsevik* kolhozban szép számmal találunk nőket, akik a gazdasági kényszer, a jobb megélhetés okán léptek be, s főként mezőgazdasági vagy állatgondozási feladatokat láttak el. Általánosan jellemző volt a kolhozok életére a munkafegyelem hiánya, a folyamatos létszámcsökkenés, a tervek alulteljesítése, az éves gazdasági jelentések meghamisítása, ami végül hozzájárult a kolhozrendszer összeomlásához.

100 = = Lánykori nevén Jenei. Izsák Emma-interjú, 2014.

= = = = *Levéltári források* = = = =

Kárpátaljai Területi Állami Levéltár (KTÁL)
KTÁL, Fond P-14. Opisz 1. (leírási egység).
Odinica Zberihányá (őrzési egység) 722.

KTÁL, Fond P-1971. Opisz 1.
Odinica Zberihányá 2., 3., 5., 8., 10., 17., 20., 22., 30., 31., 33., 39., 41., 43.

= = = = *Sajtó* = = = =

Vörös Zászló, 1946. július 11. Közlemény.
Vörös Zászló, 1946. augusztus 1. A falusi tanácsok feladatai.
Vörös Zászló, 1947. április 20.
A kolhozgazdálkodás mint a boldogulásunk legbiztosabb útja.
Vörös Zászló, 1947. augusztus 3. A kulák az csak kulák, az ellenségünk marad.
Vörös Zászló, 1948. július 4. Előre a kollektív gazdálkodás útján.
Vörös Zászló, 1948. augusztus 15. Harc a kulákság ellen.
Vörös Zászló, 1948. november 18. Kolhozagitáció Vuzlovén.
Vörös Zászló, 1949. március 10. A kolhoz munkarendje.
Vörös Zászló, 1949. november 27. A gáti Bugyonnij kolhoz elsőfokú pártszervezete beszámoló és választó gyűléséről.
Vörös Zászló, 1950. május 28. Kövessük élenjárókat.
Sztálini Győzelem, 1951. január 3. Traktorra lányok.
Sztálini Győzelem, 1951. március 7. Méltók leszünk Pasa Angelinához.
Sztálini Győzelem, 1951. március 24. Az artel ellenőrző bizottsága.
Sztálini Győzelem, 1951. április 7. Kövessétek példánkat.
Sztálini Győzelem, 1951. október 17. Lendítsük fel a nők körében a felvilágosító munkát.
Sztálini Győzelem, 1951. december 19. Traktorra leányok! A bótrágyi GTÁ traktoristanőinek levele a GTÁ működési körzetébe tartozó kolhozok nőihez.
Sztálini Győzelem, 1952. február 10. A gépesítők harci feladata.
Sztálini Győzelem, 1952. március 8. A szovjet nők, a kommunizmus aktív építői.
Sztálini Győzelem, 1952. március 26. Levél az uzshorodi körzet szürtei GTÁ női traktorbrigádjához.
Sztálini Győzelem, 1952. június 14. A nő nagyterő a kolhozban.
Sztálini Győzelem, 1952. augusztus 20. GTÁ-ánk kiváló dolgozói.
Sztálini Győzelem, 1952. szeptember 13. Kombajnvezető lettem.

Sztálini Győzelem, 1952. szeptember 20. A kolhozrendszer újabb győzelmének bemutatása.

Sztálini Győzelem, 1952. október 8. Lenin–Sztálin zászlaja alatt, a kommunizmus győzelme felé vezető úton.

Sztálini Győzelem, 1952. október 25. Szoros kapcsolatban a tömegekkel.

Sztálini Győzelem, 1952. november 7. Köszönöm a kommunista pártnak.

Sztálini Győzelem, 1952. november 26. Faliújságjaink terjesztik az élenjárók tapasztalatait.

Sztálini Győzelem, 1952. december 27. Mi a teendője a kolhoz ellenőrző bizottságának?

Szovjetszkaja Szipir, 1935. február 20. Примерный устав сельскохозяйственной артели.

Szovjet Falu, 1950. szeptember 30. Lányokat a traktorra! Szovjet Ukrajna összes fiatal kolhozistáihoz.

= = = *A szerző által készített interjúk* = = =

B. Ida (szül. 1928). Bátyú, 2014. szeptember 1.

Béres Lenke (szül. 1929). Bátyú, 2014. augusztus 28.

Demjén Gizella (szül. 1941). Bátyú, 2015. július 24.

Hidi Erzsébet (szül. 1936). Nagydobrony, 2016. augusztus 25.

Izsák Emma (szül. 1934). Bátyú, 2014. szeptember 30.

Ködöböcz Veronka (szül. 1928). Beregsom, 2016. február 12.

Ködöböcz Emma (szül. 1935). Bátyú, 2016. február 14.

Sütő Róza (szül. 1933). Bátyú, 2015. április 22.

Szanyi Jolán (szül. 1937). Nagydobrony, 2017. február 9.

Tuba Gizella (szül. 1942). Bátyú, 2015. július 24.

Tuba Olga (szül. 1930). Bátyú, 2018. február 8.

==== Nyomtatott források ====

Lenin–Sztálin, 1950

Lenin–Sztálin: *A munkáról. Gyűjtemény Lenin és Sztálin műveiből.*
Budapest, Szikra. 318–334, 343–366.

SZKPSZ, 1958

A Szovjetunió Kommunista Pártja a Szakszervezetekről.
Budapest, Táncsics Kiadó. 382–419, 639–744, 856–903.

Sztálin, 1949

Sztálin: *A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Alkotmánytervezetéről.*
A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének Alkotmánya (Alaptörvénye).
Budapest, Szikra.

==== Hivatkozott irodalom ====

Beregszászi–Csernicskó, 2004

Beregszászi Anikó – Csernicskó István. *...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról.* Ungvár, PoliPrint.

Beregszászi–Csernicskó, 2016

Beregszászi Anikó – Csernicskó István: A pénz beszél: a mai Kárpátalja területén osztozó birodalmak nyelvpolitikája a bankjegyeken megjelenő nyelvek tükrében. *Alkalmazott Nyelvtudomány*, 1. sz.

Dupka, 2014

Dupka György: *A szovjet hatóság megtorló tevékenysége Kárpátalján (1944–1991).*
Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó.

Kalmár, 2014

Kalmár Melinda: *Történelmi galaxisok vonzásában. Magyarország és a szovjetrendszer 1945–1990.* Budapest, Osiris Kiadó.

Móricz, 1995

Móricz Kálmán: *Nagydobrony.* Beregszász–Budapest, Mandátum – Hatodik Síp Alapítvány.

M. Takács Lajos (szerk.), 1994
Aprópénz a történelem színpadán. A kárpátaljai magyar nyelvű sajtó 1945–1948.
Szerkesztette: M. Takács Lajos. Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó.

Ofcinszkij, 2010
Ofcinszkij, Roman: Szovjet Kárpátalja (Kárpátontúli terület) 1944–1991.
In: *Kárpátalja 1919–2009*. Szerkesztette: Fedinec Csilla – Vehes Mikola.
Argumentum – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete. 209–376.

Schadt, 2003
Schadt Mária: „*Feltörekvő dolgozó nő*”. *Nők az ötvenes években.*
Pécs, Pro Pannonia Kiadói Alapítvány.

Tóth, 2010
Tóth Eszter Zsófia: *Kádár leányai. Nők a szocialista időszakban.*
Budapest, Nyitott Könyvműhely.

Várad, 2019
Várad Natália: A szovjet hatalom kiépítésének kezdeti lépései
Kárpátalján 1944–1946. *Betekintő*, 1. sz. 43–53.

Varga, 2014
Varga Zsuzsanna: *Modelltranszferek Keletről és Nyugatról. Mezőgazdasági
termelőszövetkezetek Magyarországon 1949–1989.*
Budapest, Akadémiai doktori értekezés.

Kulcsszavak

=====

határon túli magyarok. mezőgazdaság, Szovjetunió

/ The Village Peasantry: The Characteristics of the Inner Life of a Kolkhoz in Transcarpathia, 1948–1953 /

After the Second World War, the eastern half of Europe came under the sphere of interest of the Soviet Union, where the construction of the Soviet system began in a scenario-like manner. With the occupation of the Red Army in the autumn of 1944, Transcarpathia also entered the melting pot of the communist regime. By the Soviet-Czechoslovak Convention signed on 29 June 1945, it became part of the Soviet Union, and by a decree of the Presidency of the Supreme Soviet of the Soviet Union of 22 January 1946, it became the Zakarpattia Oblast of the Ukrainian Soviet Socialist Republic. Transcarpathia was basically an agrarian region, where a significant part of the population lived from agricultural activities. The basis of the Stalinist system was nationalization, that is, the abolition of private property, from which agriculture could not be left out. With the establishment of kolkhozes, they gradually switched from individual to collective farming and joint (social) cultivation of land. The collectivization was based on the Stalinist model, between 1946 and 1950 the agricultural production of Transcarpathia was completely transformed into the Soviet model. With this measure of agricultural policy, a radical turn took place in agriculture and in the life of the peasantry. The present study explores the process and main features of the development of the kolkhoz system. It tries to show how a collective economy based on the Soviet model developed and functioned through the documents of the Bolshevik kolkhoz in Batiovo and through the recollections of the local population.
